

УДК 008:94(477.8)«16/18»
DOI 10.32461/2226-3209.1.2026.356229

Цитування:

Філіна Т. В. Архетипи козацької доби як основа української ментальності. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2026. № 1. С. 66–71.

Filina T. (2026). Archetypes of the Cossack Era as the Basis of Ukrainian Mentality. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 1, 66–71 [in Ukrainian].

Філіна Тетяна Вікторівна,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри артменеджменту
та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0002-0685-8177>
tfilina01@gmail.com

АРХЕТИПИ КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ ЯК ОСНОВА УКРАЇНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ

Мета статті – дослідити вплив архетипів Козацької доби на формування української ментальності.

Методологія дослідження передбачає застосування міждисциплінарного підходу та комплексного принципу. Завдяки методу аналізу та синтезу було досліджено ментальність та її складові; метод систематизації застосовувався для формування цілісного уявлення про архетипи; метод культурологічного аналізу дозволив розглянути символічні образи; метод узагальнення використовувався під час підведення підсумків дослідження.

Наукова новизна полягає в осмисленні значення Козацької доби як засадничого чинника утворення базових національних архетипів (воїна-захисника, вільної особистості, Козака Мамає), що стали основою сучасної української ідентичності та спротиву. **Висновки.** Козацька доба стала фундаментальним етапом у формуванні української ментальності, трансформували традиційний мирний архетип землероба в динамічний ідеал воїна-захисника та вільної особистості. Завдяки поєднанню індивідуалізму, лицарської етики та здатності до самоорганізації, козацький період заклав основу української ментальності, як глибокого консервативного коду нації. Козацтво виступило не лише військовою силою, але і унікальним культурним простором, де релігійність, кордоцентризм та правосвідомість синтезувалися в систему цінностей, перетворивши українців на активних носіїв вільного духу.

Ключові слова: архетип, козацькі архетипи, менталітет, ментальність, українська ментальність, козацтво, козаки, Козацька доба.

Filina Tetiana, PhD in Historical Studies, Associate Professor, National Academy of Culture and Arts Management

Archetypes of the Cossack Era as the Basis of Ukrainian Mentality

The purpose of the article is to investigate the influence of Cossack era archetypes on the formation of the Ukrainian mentality. **The research methodology** involves the application of an interdisciplinary approach and a comprehensive principle. The method of analysis and synthesis was used to investigate mentality and its components. To form a holistic understanding of archetypes, the method of systematisation was applied. The method of cultural analysis allowed for the examination of symbolic images, and the method of generalisation was used when summarising the research findings. **The scientific novelty** lies in conceptualising the significance of the Cossack era as a fundamental factor in the formation of basic national archetypes (warrior-defender, free individual, Cossack Mamay), which have become the basis of modern national identity and resistance. **Conclusions.** The Cossack era became a fundamental stage in the formation of the Ukrainian mentality, transforming the traditional peaceful archetype of the farmer into a dynamic ideal of the warrior-defender and the free individual. Thanks to the combination of individualism, knightly ethics, and the capacity for self-organisation, the Cossack period laid the foundation of the Ukrainian mentality as a deep conservative code of the nation. Cossackdom emerged not only as a military force but also as a unique cultural space where religiosity, cordocentrism (the philosophy of the heart), and legal consciousness synthesised into a value system, transforming Ukrainians into active bearers of a free spirit.

Key words: archetype, Cossack archetypes, mentality, Ukrainian mentality, Cossackdom, Cossacks, Cossack era.

Актуальність теми дослідження. У сучасній українській науці осмислення Козацької доби як цілісного соціокультурного феномену набуває особливого значення, оскільки період козаччини трансформував пасивні етнокультурні структури у

динамічний ідеал вільної особистості та здатності до самоорганізації. Центральне місце в цій структурі посідають концепти індивідуальної свободи, лицарства та виборності влади, які в умовах прикордонного існування з раціональних стратегій виживання

перетворилися у фундаментальні риси українського національного характеру. В народній свідомості закріпилися специфічні ідеали суспільного устрою, при якому особиста гідність та право на самовизначення стали домінуючими етичними категоріями. Генетичний зв'язок козацької демократії та егалітаризму Запорозької Січі з сучасними формами громадянської організації підкреслює тяглість архетипу *війна-хлібороба*, який поєднує державницький прагматизм та метафізичне прагнення до волі. Аналіз фундаментальних козацьких архетипів через призму сучасної культури дає змогу глибше зрозуміти механізми національної мобілізації та стійкості українського суспільства в умовах сучасних екзистенційних викликів.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання пов'язані з формуванням української ментальності стали предметом розгляду багатьох українських науковців, зокрема, О. Гордійчук [4-6], Ю. Гюльхан [8], М. Коваль [9], Л. Костюк [10], О. Лісеєнко та О. Крохмаль [14], О. Ядловської [19]. Дослідження архетипів української ментальності здійснювали О. Бичковяк [2], О. Гордійчук [3], С. Кримський [12] та Н. Семергей [16]. Вплив Козацької доби на процеси формування ментальності українців аналізували Ю. Багрий [1], А. Гурбик [7], В. Коцур [11], В. Піщанська [15], М. Юрій та М. Алексієвець [18].

Мета статті – дослідити вплив архетипів Козацької доби на формування української ментальності.

Виклад основного матеріалу. Сучасне наукове наповнення поняття *архетип* відбулося завдяки роботам К. Юнга, який ввів його у психологію. Архетип – це універсальна, вроджена структура колективного несвідомого, яка виступає психічною *матрицею* або першообразом, спільним для всього людства не залежно від приналежності до певного історичного періоду або культури. Архетипи не є готовими спогадами, а скоріше формами, які організують людський досвід і виявляються у типових образах через міфи, релігію та мистецтво. Юнг зазначає, що робота з архетипами є ключовою у процесі індивідуалізації – досягненні внутрішньої цілісності шляхом усвідомлення та гармонізації різних частин особистості [17]. Сьогодні архетип є міждисциплінарною категорією, що поєднує філософські, культурологічні та історичні підходи до вивчення духовного життя. У науці архетипи розглядаються як найбільш стабільна,

консервативна частина ментальності, яка на генетичному рівні виступає *матрицею буття і свідомості* народу.

Н. Семергей підкреслює, що «архетип лежить у площині менталітету нації, а до його основних ознак належать: первинність, колективне несвідоме, універсальність, спадкоємність, образність, повторюваність, стійкість, символізм, апіорність, схематичність. Архетип – це те, що є передумовою майбутніх образів, їхньою схемою, а першообраз набуває дійсних характеристик тоді, коли проникає у свідомість та наповнюється матеріалом свідомого досвіду» [16, с. 19].

Хоча деякі науковці застосовують поняття *менталітет* та *ментальність* як синонімічні, втім вони мають певні відмінності. Менталітет виступає глибоким консервативним кодом культури та сукупністю архетипів етносу, що формуються століттями і майже не піддаються змінам, у той час ментальність є динамічнішим поняттям, конкретним способом мислення певних соціальних груп чи індивідів у різних історичних контекстах. Менталітет визначає стратегію виживання народу в часі, а ментальність тактику поведінки людей у соціокультурному просторі. В українській науці поняття *українська ментальність* застосовується у міждисциплінарних дослідженнях культурних та психологічних трансформацій етносу. Поняття *ментальність* дозволяє дослідникам аналізувати динаміку розвитку духовного життя українців у різні історичні епохи, зокрема через призму архетипів та ціннісних орієнтацій.

О. Лісеєнко та О. Крохмаль визначають українську ментальність як «комплекс фундаментальних специфічних світоглядних констант народу – індивідуальних чи колективних уявлень, цінностей, архетипів, стереотипів, які формуються в результаті історично тривалого і досить стійкого впливу різних чинників і обставин» [14, с. 86]. У свою чергу, О. Гордійчук зазначає, що «групова ментальність діалектично пов'язана з індивідуальною. Ментальність народу як явище *загальне, групове* впливає на своїх індивідуальних представників через мову, традиції, культуру загалом, формуючи на підсвідомому рівні певні патерни поведінки, особливості реакцій на суспільні виклики й потрясіння відповідно до вже закладеного історично всенародного досвіду. Індивідуальні ж представники, соціальні спільноти (малі та середні групи) протягом усієї своєї історії переживають різноманітні події, отримують

якісно новий досвід, який витворює парадигму смислів та сенсів, нові цінності, уподобання, табу. Усе це акумулюється в історичній пам'яті та впливає на загальнонародну ментальність – трансформує її в еволюційний спосіб» [6, 99].

О. Ядловська підкреслює, що «національна ментальність виступає одним з основних чинників усталеної суспільної свідомості та джерелом політичної діяльності» [19, 245]. Серед основних детермінант формування української ментальності О. Гордійчук виокремлює «географічне положення, природньо-кліматичні умови, історичний досвід перемог та поразок, особливості селекції, генетики – генотип, самодетермінацію особистості, мову, релігію, культурні традиції та звичаї» [5, 56].

До головних настанов ментальності українців Л. Костюк відносить: «індивідуалізм, що проявляється в різних формах прагнення до свободи без належної організованості, дисципліни, витривалості та стійкості; *кордоцентризм*, що проявляється в сентименталізмі, любові до природи, естетизмі народного життя, культуротворчості; *антеїзм* у якому розкривається така риса, як *зроценість*, *злитість* людини з природою, лірично-поетичне, пісенне переживання рідної природи» [10, 86].

В. Крисаченко виокремлює три головні *концентри цілісного об'єднання* характеру українців: господар, що уособлює прив'язаність до землі, працьовитість та дбайливість; воїн (козак), який втілює героїзм, мужність, захист цінностей та здатність до самоорганізації; філософ (любомудр), який відображає схильність до саморефлексії, пошуку істини *в людському серці* та кордоцентризму [13, 46–47]. Науковець наголошує, що «найяскравішим втіленням архетипових рис національного характеру українців постає його явлення у вигляді запорозького козацтва» [13, 35].

А. Гурбик зазначає, що протягом тривалого часу поняття *українець* і *козак* були синонімами як у внутрішньому сприйнятті, так і в зовнішній ідентифікації народу. Козацтво стало виразником загальноукраїнської тенденції розвитку, піднісши духовний потенціал нації. Дослідник підкреслює, що козацька ментальність репрезентувала тип активної поведінки, яка передбачала власну відповідальність за життя та країну, сміливість і готовність до захисту держави. Козацьке право було не просто сумою норм, а гнучкою моделлю правової поведінки і мислення, тісно

пов'язаною з мораллю та релігійними віруваннями. Козацько-православна культура формувала уявлення про те, що захист Батьківщини є захистом усієї православної цивілізації. Духовне зростання козацтва перетворювало козаків на героїв-страдників, чий образи у народній уяві прирівнювалися до життя святих. Козацтво відродило державотворчі перспективи та прогресивний економічний уклад [7]. Навіть після знищення Січі російським абсолютизмом, козацькі архетипи збереглися в ментальності українців через фольклор, продовжуючи впливати на сучасне українське суспільство.

Досліджуючи духовну та етнокультурну ментальність українського козацтва В. Піщанська доходить висновку, що козацтво не лише засвоїло народні традиції, а й синтезувало їх у цілісну систему цінностей: козацький спосіб життя сформував специфічні форми національної самосвідомості; козаки створили самобутній культурний простір, який поєднав емоційну глибину та релігійний пафос тогочасного мистецтва [15].

Козацька доба виступає засадничим чинником формування української ментальності, оскільки саме в цей час відбулася кристалізація центральних архетипів національного колективного несвідомого, передусім образів *воїна-захисника* та *вільної особистості*. Козацтво трансформувало пасивні етнокультурні структури у динамічний ідеал, основними ознаками якого стали індивідуальна свобода, лицарська етика та здатність до самоорганізації.

Ю. Гюльхан доходить висновку, що у литовсько-польську добу архетип землероба зіштовхнувся з архетипом воїна, саме в цей час, на тлі процесів окатоличення та ополячення почалося формування нових ментальних рис, пов'язаних з появою козаків-вільних лицарів. Важливу роль у цьому процесі відіграв *стен*, який з одного боку визначав *величність української душі*, а з іншого – формував *войовничість*, оскільки завжди був джерелом загрози. На думку авторки, традиція приймати до лав козацтва представників інших націй і віросповідань сформувала українців як толерантну націю відкриту до інших культур. Водночас поряд із толерантністю з'явилася непохитна готовність виступати проти кожного, хто образить національні святині. Козацькі ради та повстання закріпили в менталітеті пріоритет індивідуальної свободи, здатність до самоорганізації та ефективної державотворчої

діяльності, навіть попри притаманний українцям індивідуалізм [8].

Л. Костюк зазначає, що вільна індивідуальність та прагнення до особистісного завоювання світу є архітепічним для менталітету українців і саме це дало наснагу до життя *республіці козаків*. У духовній культурі України козаки завжди розглядалися як люди, що не бажали бути пасивними учасниками подій, а ставали носіями вільного духу. Авторка підкреслює, що в українській історії козацтво було прикладом поєднання громади (товариства) та індивідуального лідерства (виборність отамана). Потяг до самопізнання, який є складовою індивідуалізму, особливо зростав у часи успішних дій, зокрема в еру Богдана Хмельницького. Ментальна риса небажання підкорюватися владі, яка пов'язана з козацьким типом свободи, поглибилася впродовж століть неволі після Козацької доби, оскільки будь-яка влада сприймалася як чужа та ворожа. Індивідуалізм як головна настанова ментальності в козацтві проявлялася у формі прагнення до свободи. Дослідниця резюмує, що архетип вільної особистості, який зародився ще *на світанку історії* та в Київській Русі, історично втілювався і розвинувся у Козацьку добу, ставши фундаментом для створення козацької держави [10].

Розглядаючи архетип особистої свободи О. Гордійчук доходить висновку, що його вплив у часи глибоких соціальних криз зумовлює трансформацію поведінки в *авантюрно-козацький тип реакції*, який передбачає тотальну мобілізацію духовних і моральних ресурсів, а також героїчний спротив навіть ціною власного життя. Архетип особистої свободи є фундаментом волелюбного духу, спричиняє неприйняття нав'язаного ззовні авторитету та утверджує сподівання на власні сили [3, с. 17]. Разом з тим, О. Бичковьяк зауважує, що цей козацький спадок має і зворотній бік, часто виступаючи джерелом розбрату, суб'єктивізму та невміння єднатися навіть за критичних для держави обставин. Дослідниця констатує, що Козацька доба закріпила в національному характері екзистенційно-особистісний світогляд, при якому цінність окремої людини та прагнення до незалежності стоять вище за загальні інтереси [2].

Концентрованим вираженням українського світосприйняття є архетип Козака Мамає, який поєднує ідеали особистої свободи, внутрішнього спокою та сили

народного духу. А. Гурбик зазначає, що образ Мамає став візуальним втіленням козака як головного етнічного героя українців, що сприяло закріпленню в народній свідомості образу *ідеального захисника рідної землі*. Архетип козацтва, уособлений у Мамаї, сприяв трансформації ментальності від *селянської* (повільної та обережної) до моделі активної відповідальності за власне життя та країну. Дослідник підкреслює, що специфічний стан Мамає на картинах (задумливий спокій, гра на бандурі у поєднанні з повною бойовою екіпіровкою та конем поруч) сформував у ментальності українців рису постійної готовності будь-якої миті взятися до зброї при збереженні внутрішньої зосередженості [7].

Архетип Козака Мамає є не просто художнім образом, а своєрідним генетичним кодом, який через візуальні і смислові маркери (самотність, медитативна поза, степовий простір) закріплює в колективній свідомості пріоритет духовної перемоги над фізичною силою та підкреслює зв'язок українців з рідною землею і лицарськими традиціями. Окрім цього, цей архетип забезпечує тяглість української культури від найдавніших часів до сучасності. Образ Мамає допоміг українцям виробити активний тип світосприйняття, який поєднує глибоку духовність (ліризм, музикальність) із незламною волею до спротиву та захисту цінностей.

Наукова новизна полягає в осмисленні значення Козацької доби як засадничого чинника утворення базових національних архетипів (воїна-захисника, вільної особистості, Козака Мамає), що стали основою сучасної національної ідентичності та спротиву.

Висновки. Козацька доба стала фундаментальним етапом у формуванні української ментальності, трансформувавши традиційний мирний архетип землероба в динамічний ідеал воїна-захисника та вільної особистості. Завдяки поєднанню індивідуалізму, лицарської етики та здатності до самоорганізації, козацький період заклав основу української ментальності, як глибокого консервативного коду нації. Козацтво виступило не лише військовою силою, але і унікальним культурним простором, де релігійність, кордоцентризм та правосвідомість синтезувалися в цілісну систему цінностей, перетворивши українців на активних носіїв вільного духу.

Література

1. Багрій Ю. М. Морально-етичний вимір української правової традиції козацької епохи. *Галицькі студії: Юридичні науки*. 2024. № 6. С. 5-12. DOI: https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2024-6-1
2. Бичковьяк О. В. Основні архетипи українського менталітету та їх вплив на реалії сьогодення. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Історичні науки*. 2020. № 2. С. 80-84. DOI: <https://doi.org/10.32838/2663-5984/2020/2.14>
3. Гордійчук О. О. Архетипи української ментальності: соціально-філософський аналіз. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки*. 2018. № 1. С. 15-19. DOI: [https://doi.org/10.35433/PhilosophicalSciences.1\(84\).2018.15-19](https://doi.org/10.35433/PhilosophicalSciences.1(84).2018.15-19)
4. Гордійчук О. О. Генеза української політичної ментальності. *Політичне життя*. 2024. № 3. С. 73-80. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2024.3.9>
5. Гордійчук О. О. Етногенез та основні риси української ментальності: соціально-філософський контекст. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки*. 2021. №90. С. 52-62. DOI: [https://doi.org/10.35433/PhilosophicalSciences.2\(90\).2021.52-62](https://doi.org/10.35433/PhilosophicalSciences.2(90).2021.52-62)
6. Гордійчук О. О. Ментальність у добу глобалізації : монографія. Житомир, Вид-во «НОВОград», 2021. 372 с. URL : https://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9055/Hordiichuk_Mentalnist_u_dobu_glob_2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 13.12.2025).
7. Гурбик А. Субкультура українського козацтва в контексті формування базових архетипів українців. *Людина, суспільство, влада в давній та ранньомодерній Україні: контексти історичної презентації*. К.: Інститут історії України НАН України, 2020. С. 325-364. URL : https://shron1.chtyvo.org.ua/Hurbyk_Andrii/Subkultura_ukrainskoho_kozatstva_v_konteksti_formuvannia_bazovykh_arkhetypiv_ukraintsiv.pdf (дата звернення 13.12.2025).
8. Гюльхан Ю. Б. Обриси формування української національної ментальності. *Перспективи: соціально-політичний журнал*. 2023. № 3. С. 43-49. DOI: <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2023.3.6>
9. Коваль М. Парадигма української ментальності як фактор удосконалення військового освітнього процесу. *Collection of Scientific Papers «ЛОГОС»*. 2024. March 29. С. 403-409. DOI: <https://doi.org/10.36074/logos-29.03.2024.084>
10. Костюк Л. Індивідуалізм української ментальності: проблема ідентичності і культурна традиція. *Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія: Культурологія*. 2017. № 18. С. 85-88. URL : <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/5945/1/23.pdf> (дата звернення: 13.12.2025).
11. Коцур В. Феноменальність козацтва як визначальна детермінанта формування української ідентичності. *Етнічна історія народів Європи*. 2017. № 53. С. 25-30. URL : <http://ethnic.history.univ.kiev.ua/data/2017/53/articles/4.pdf> (дата звернення: 13.12.2025).
12. Кримський С. Б. Архетипи української ментальності. Дім – Поле – Храм. *Проблеми теорії ментальності / відп. ред. М. В. Попович. К. : Наукова думка, 2006. С. 273–299.*
13. Крисаченко В. Національний характер України: генеза, сутність, випробування, державна суб'єктність. *Українознавство*. 2022. № 3 (84). С. 27-50. DOI: [https://doi.org/10.30840/2413-7065.3\(84\).2022.263012](https://doi.org/10.30840/2413-7065.3(84).2022.263012)
14. Лісеєнко О. В., Крохмаль О. М. Аксіологічний вимір трансформації української ментальності. *Перспективи : соціально-політичний журнал*. 2024. № 3. С. 86-92. DOI: <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2024.3.11>
15. Піщанська В. М. Етнокультурна ментальність і духовна культура козацтва в контексті українського бароко. *Мистецтвознавчі записки*. 2017. № 32. С. 23-30. DOI: <https://doi.org/10.32461/149857>
16. Семергей Н. Історіографічний дискурс про роль архетипів у стабілізації конфліктного розвитку національної ідентичності українців в імперську добу. *Українознавчий альманах*. 2019. № 24. С. 17-22. DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2019.24.3>
17. Юнг К. Г. Архетип і символ. К. : Центр учбової літератури, 2024. 436 с.
18. Юрій М., Алексієвець М. М. Зародження козацтва і його національно-визвольної місії як поворот в еволюції ментальності українського народу. *Україна-Європа-Світ : Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини*. 2018. Вип. 21. С. 249-255. URL : http://catalog.library.tnpu.edu.ua/naukovi_zapusku/ukraine_europe/UES_Zbirnik_21.pdf#page=249 (дата звернення: 13.12.2025).
19. Ядловська О. Чинники становлення національно-політичної ментальності: український вимір. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 2 (117). С. 244-252. DOI: <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2022-2-244-252>

References

1. Bahrii, Yu. M. (2024). Moral and ethical dimension of the Ukrainian legal tradition of the Cossack era. *Galician Studies: Law*, (6), 5–12. https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2024-6-1 [In Ukrainian].
2. Bychkoviak, O. V. (2020). Basic archetypes of the Ukrainian mentality and their influence on today's realities. *Scientific notes of Taurida National V.I. Vernadsky University. Historical Sciences*, 31(70), (2), 80–84. <https://doi.org/10.32838/2663-5984/2020/2.14> [In Ukrainian].
3. Hordiichuk, O. O. (2018). Archetypes of the Ukrainian mentality: socio-philosophical analysis. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal*.

Philosophical Sciences, (1), 15–19. [https://doi.org/10.35433/PhilosophicalSciences.1\(84\).2018.15-19](https://doi.org/10.35433/PhilosophicalSciences.1(84).2018.15-19) [In Ukrainian].

4. Hordiichuk, O. O. (2024). The genesis of the Ukrainian political mentality. *Political Life*, (3), 73–80. <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2024.3.9> [In Ukrainian].

5. Hordiichuk, O. O. (2021). Ethnogenesis and the main features of the Ukrainian mentality: socio-philosophical context. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Philosophical Sciences*, (2), 52–62. [https://doi.org/10.35433/PhilosophicalSciences.2\(90\).2021.52-62](https://doi.org/10.35433/PhilosophicalSciences.2(90).2021.52-62) [In Ukrainian].

6. Hordiichuk, O. O. (2021). Mentality in the era of globalization: a monograph. *Vyd-vo «NOVOhrad»*. https://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9055/Hordiichuk_Mentalnist_u_dobu_glob_2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y [In Ukrainian].

7. Hurbyk, A. (2020). Subculture of the Ukrainian Cossacks in the context of the formation of basic archetypes of Ukrainians. In *Man, society, power in ancient and early modern Ukraine: contexts of historical presentation* (pp. 325–364). Institute of History of Ukraine, NAS of Ukraine. https://shron1.chtyvo.org.ua/Hurbyk_Andrii/Subkultur_a_ukrainskoho_kozatstva_v_konteksti_formuvannia_bazovykh_arkhetypiv_ukraintsiv.pdf [In Ukrainian].

8. Hiulkhan, Yu. B. (2023). Outlines of the formation of the Ukrainian national mentality. *Perspectives: socio-political journal*, (3), 43–49. <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2023.3.6> [In Ukrainian].

9. Koval, M. (2024, March 29). Paradigm of Ukrainian mentality as a factor of improving the military educational process. *Collection of Scientific Papers «ΛΟΓΟΣ»*, 403–409. <https://doi.org/10.36074/logos-29.03.2024.084> [In Ukrainian].

10. Kostiuk, L. (2017). Individualism of the Ukrainian mentality: the problem of identity and cultural tradition. *Scientific Notes of Ostroh Academy National University. Culture Studies Series*, (18), 85–88. <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/5945/1/23.pdf> [In Ukrainian].

11. Kotsur, V. (2017). The phenomenality of the Cossacks as a defining determinant of the formation of Ukrainian identity. *Ethnic History of European Nations*, (53), 25–30. <http://ethnic.history.univ.kiev.ua/data/2017/53/articles/4.pdf> [In Ukrainian].

12. Krymskyi, S. B. (2006). Archetypes of the Ukrainian mentality. House – Field – Temple. In M. V. Popovych (Ed.), *Problems of the theory of mentality* (pp. 273–299). *Naukova dumka*. [In Ukrainian].

13. Krysachenko, V. (2022). National character of Ukraine: genesis, essence, tests, state subjectivity. *Ukrainian Studies*, (3), 27–50. [https://doi.org/10.30840/2413-7065.3\(84\).2022.263012](https://doi.org/10.30840/2413-7065.3(84).2022.263012) [In Ukrainian].

14. Liseienko, O. V., & Krokmal, O. M. (2024). Axiological dimension of the transformation of Ukrainian mentality. *Perspectives: socio-political journal*, (3), 86–92. <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2024.3.11> [In Ukrainian].

15. Pishchanska, V. M. (2017). Ethnocultural mentality and spiritual culture of the Cossacks in the context of the Ukrainian Baroque. *Notes on Art Criticism*, (32), 23–30. <https://doi.org/10.32461/149857> [In Ukrainian].

16. Semerhei, N. (2019). Historiographical discourse on the role of archetypes in stabilizing the conflictual development of the national identity of Ukrainians in the imperial era. *Ukrainian Studies Almanac*, (24), 17–22. <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2019.24.3> [In Ukrainian].

17. Jung, C. G. (2024). Archetype and symbol. *Center of Educational Literature*. [In Ukrainian].

18. Yurii, M., & Aleksiiyevets, M. M. (2018). The emergence of the Cossacks and its national liberation mission as a turning point in the evolution of the mentality of the Ukrainian people. *Ukraine-Europe-World: International collection of scientific works. Series: History, international relations*, (21), 249–255. http://catalog.library.tnpu.edu.ua/naukovi_zapusku/ukraine_europe/UES_Zbirnik_21.pdf#page=249 [In Ukrainian].

19. Yadlovska, O. (2022). Factors of the formation of national-political mentality: the Ukrainian dimension. *Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*, (2), 244–252. <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2022-2-244-252> [In Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 08.01.2026
Отримано після доопрацювання 10.02.2026
Прийнято до друку 17.02.2026
Оубліковано 31.03.2026*